Znajdowanie cyklu o ujemnej wadze

17 lutego 2012

Na wejściu dany jest graf skierowany $G = (V, E)$, $|V| = n$, $|E| = m$. Krawędziom grafu przypisujemy wagi w_{uv} będące liczbami rzeczywistymi. Naszym zadaniem jest znalezienie w tym grafie cyklu o ujemnej wadze.

Zakładamy, że istnieje wierzchołek s, z którego wszystkie inne wierzchołki są osiągalne. Możemy to zapewnić: wystarczy dodać nowy wierzchołek i połączyć go krawędziami o wadze 0 ze wszystkimi innymi wierzchołkami w grafie. Ta operacja nie stworzy, ani nie zlikwiduje żadnego cyklu o ujemnej wadze.

Będziemy wykorzystywać nieco zmodyfikowany algorytm Bellmana-Forda. Zamiast $n-1$ iteracji, wykonamy ich n, a ponadto będziemy zapamiętywać (w tablicy in) krawędź, po której poprawiamy odległości do wierzchołka.

for $i = 1 \dots n$ **do**
  $d[i] := \infty$
  $in[i] :=$ null
$d[s] := 0$
for $i = 1 \dots n$ **do**
  for $uv \in E$ **do**
    if $d[v] > d[u] + w_{uv}$ **then**
      $d[v] := d[u] + w_{uv}$
      $in[v] := uv$

Przypominam, że instrukcję $d[v] := d[u] + w_{uv}$ nazywamy *relaksacją* krawędzi uv. Czasem, jeśli nieistotna będzie sama krawędź, będziemy mówić o relaksacji wierzchołka v.

Zgodnie z tym, co pokazaliśmy na zajęciach, po wykonaniu k obrotów zewnętrznej pętli, $d[v]$ jest nie większe niż długość najkrótszej marszruty[1] z s do v, która składa się z co najwyżej k krawędzi. Poza tym $d[v]$ jest *równe* długości pewnej (być może składającej się z większej liczby krawędzi) marszruty z s do v. Jeśli w grafie nie ma cykli o ujemnej wadze, to odległości od s są dobrze określone i po n iteracjach tablica d będzie zawierać odległości od s. W takim przypadku wystarczyłoby nawet $n-1$ iteracji, bo ścieżki z s składają się z co najwyżej $n-1$ krawędzi.

Inaczej będzie, jeśli w grafie istnieje cykl o ujemnej wadze. Wówczas w każdej iteracji zewnętrznej pętli wykonamy co najmniej jedną relaksację krawędzi. Skąd to wiemy? Skoro do pewnych wierzchołków istnieją dowolnie krótkie ścieżki, to wartości w tablicy d będą się zmniejszać w nieskończoność. Nie może być jednak tak, że w jakiejś iteracji zewnętrznej pętli nie wykonamy żadnej relaksacji, bo jeśli raz sprawdzimy, że warunek z instrukcji `if` nie jest spełniony dla wszystkich krawędzi, to już zawsze tak będzie. Zatem będziemy relaksować krawędzie w ***każdej*** iteracji zewnętrznej pętli.

Po wykonaniu tego algorytmu, dla każdego wierzchołka mamy zaznaczoną co najwyżej jedną krawędź do niego wchodzącą. Pokażemy teraz, że jeśli zaznaczymy jakiś cykl, to jest to cykl o ujemnej wadze w oryginalnym grafie. Następnie przekonamy się również, że w grafie z cyklem o ujemnej wadze, jakiś cykl zostanie zaznaczony.

Zaznaczony cykl ma ujemną wagę Załóżmy, że znajdziemy cykl długości k składający się kolejno z wierzchołków $v_1, v_2, \dots, v_k$. Dla wygody, na v_1 będziemy czasem mówić v_{k+1}. Po wykonaniu całego algorytmu, dla każdego $i = 1 \dots k$ zachodzi nierówność

$$d[v_{i+1}] \geq d[v_i] + w_{v_i v_{i+1}}.$$

Skąd się ona bierze? Tuż po zrelaksowaniu wierzchołka v_{i+1} zachodzi (dla aktualnych wartości w tablicy d) $d[v_{i+1}] = d[v_i] + w_{v_i v_{i+1}}$. Skoro zaznaczona krawędź odpowiadała *ostatniej* relaksacji krawędzi wchodzącej do v_{i+1}, to od tego momentu $d[v_{i+1}]$ już się nie zmieni. Zmienić może się jedynie $d[v_i]$, przy czym może ono tylko zmaleć.

Jeśli zsumujemy powyższe nierówności dookoła całego cyklu, dostaniemy

$$\sum_{i=1}^{k} d[v_i] \geq \sum_{i=1}^{k} d[v_i] + \sum_{i=1}^{k} w_{v_i v_{i+1}}$$

[1] Mówiąc nieformalnie, marszruta to ścieżka w grafie, w której dopuszczamy wielokrotne przejście tej samej krawędzi lub tego samego wierzchołka.

czyli

$$\sum_{i=1}^{k} w_{v_i v_{i+1}} \leq 0.$$

To już prawie to, o co nam chodzi, ale nierówność jest nieostra. Z tym możemy sobie jednak łatwo poradzić. Wystarczy zauważyć, że co najmniej jedna z sumowanych nierówności jest ostra. W szczególności, jeśli spojrzymy na moment, w którym w grafie zaznaczamy *pierwszą* z krawędzi na cyklu, to zaraz po tym zaznaczeniu mamy $d[v_{i+1}] = d[v_i] + w_{v_i v_{i+1}}$, ale wiemy, że wierzchołek v_i zostanie jeszcze w przyszłości zrelaksowany, czyli na samym końcu nierówność będzie ostra. Dostajemy więc, że otrzymany cykl ma ujemną wagę.

Znajdowanie cyklu o ujemnej wadze Po wykonaniu n iteracji, każdy wierzchołek, być może poza s, ma przypisaną krawędź, po której wykonaliśmy jego ostatnią relaksację. s zostało zrelaksowane bądź nie — zależy to od tego, czy leży na cyklu o ujemnej wadze. Zaznaczmy wszystkie te krawędzie i ograniczmy do nich naszą uwagę.

Spójrzmy na dowolną krawędź uv, która została zrelaksowana w n-tej iteracji. Pokazaliśmy wcześniej, że w grafie z cyklem o ujemnej wadze taka krawędź musi istnieć. Możemy zacząć cofać się po zaznaczonych krawędziach od wierzchołka v. Mamy teraz dwie możliwości. Albo po pewnym czasie trafimy na cykl, albo też wrócimy do wierzchołka s i tam utkniemy, bo nie będzie on miał zaznaczonej żadnej krawędzi wchodzącej.

Druga możliwość jest jednak jedynie pozorna — okazuje się, że nie może zachodzić. Dla dowodu przyjmijmy, że taka ewentualność zaszła, wyprowadzimy stąd sprzeczność.

Sytuacja wygląda następująco. Wiemy, że dojście do v marszrutą o długości $d[v]$ (lub mniejszej) wymaga przejścia po co najmniej n krawędziach. Dzieje się tak, ponieważ aktualna wartość $d[v]$ ustaliła się dopiero w n-tej iteracji zewnętrznej pętli. Jednocześnie do wierzchołka v prowadzi ścieżka z zaznaczonych krawędzi, która składa się oczywiście z nie więcej niż $n - 1$ krawędzi. Pokażemy teraz, że jest ona nie dłuższa niż $d[v]$, co doprowadzi nas do sprzeczności.

Oznaczmy wierzchołki na zaznaczonej ścieżce przez $s = v_1, v_2, \ldots, v_k = v$. Podobnie jak wcześniej wiemy, że dla każdego $i = 1 \ldots, k - 1$

$$d[v_{i+1}] \geq d[v_i] + w_{v_i v_{i+1}}.$$

Te nierówności sumujemy po całej ścieżce i dostajemy

$$\sum_{i=1}^{k-1} d[v_{i+1}] \geq \sum_{i=1}^{k-1} d[v_i] + \sum_{i=1}^{k-1} w_{v_i v_{i+1}},$$

czyli, po odjęciu $\sum_{i=2}^{k-1} d[v_i]$ od obydwóch stron,

$$d[v_k] \geq d[v_1] + \sum_{i=1}^{k-1} w_{v_i v_{i+1}}.$$

Wiemy też, że $d[v_1] = d[s] = 0$, bo s nie leży na cyklu o ujemnej wadze. Zatem dostajemy $d[v_k] \geq \sum_{i=1}^{k-1} w_{v_i v_{i+1}}$, czyli obiecaną sprzeczność.

W grafie znajdziemy więc cykl z zaznaczonych krawędzi i, jak się wcześniej przekonaliśmy, będzie to cykl o ujemnej wadze.